

L'ortografia

L'ortografia de tota lenga de cultura presenta a l'encòp d'aspèctes tecnicos e d'aspèctes socials, autrament dich, d'aspèctes “lingüistics” e d'aspèctes “politics”, d'aspèctes ont deuriá dominar la serenitat de las questions scientificas e d'autres ont la passion e la polemica son sovent presentas. Es de bon compréner qu'aquelas doás tendéncias pòdon èsser representadas per de personas prèstas a s'afrontar. Mas, paradoxalament, la meteissa persona pòt aver dins lo cap e dins lo còr d'arguments per dire que tal punt de nòrma socializada es pas bon e deu èsser cambiat, o per contra per estimar que «la melhora grafia es la que càmbia pas».

Los 54 punts de nòrma grafica del document *Per escriure l'occitan* qu'ai l'onor de presentar uèi son a l'encòp justificats scientificament e acceptats socialament dins l'estat actual de las causas : las principals autoritats de la «lingüistica normativa occitana», tant dins la Republica francesa coma a la Val d'Aran, an aprovats los 54 punts de nòrma grafica expausats aici. *Per escriure l'occitan* a l'ambicion de contribuïr a “l'ecumenisme ortografic de la lenga occitana”.

Un amic istorian e lingüista qu'esitava a aprovar aquel document, e que fin finala l'a aprovat, me disiá : «Çò qu'as escrich aquí es inutil; fa pas avançar la recerca lingüistica; es plan evident que sèm totes d'acòrdi !» En realitat èra un grand compliment. E èra la pròva que dins l'occitanisme i a de “fòrças de convergència”.

De segur, practicament totes los punts de nòrma grafica presentats aici s'aplican tant a las diversas varietats localas d'occitan coma a l'occitan estandard.

*

Dins nòstra situacion d'immensa fragilitat lingüistica, menaçats coma sèm de glotofagia dins l'Estat francés qu'es un dels pus centralistas e lingüisticament assimilacionistas d'Euròpa, i a totjorn lo perill que qualqu'un, de son sicap, vòlga cambiar tal o tal punt de nòrma que val mai cambiar pas. Per exemple, en 1984, lo professor d'occitan Ernèst Negre fasiá campanha per tal d'escriure *la filosofia, la teoria*, ambe un accent agut sus la vocala *i*, a la castelhana, e non pas *la filosofia, la teoria*, coma o vòlon Pompeu Fabra e Loís Alibèrt. De segur, èra una refòrma injustificada.

Coma qué, jamai non es inutil de gravar dins lo marbre los punts essencials de nòrma grafica, quítament (catalan : «fins i tot» o «àdhuc») quand sembla qu'es una precaucion superflua.

*

Lo document *Per escriure l'occitan* presenta doncas doás caracteristicas banalas.

- En primièr, es la fòrma modèrna de la grafia dels pus ancians tèxtes occitans medievals. Dins *Lo Boèci*, tèxte en vèrses que remonta a pauc d'annadas abans l'an mila, se tròban mai de cents mots qu'escrivèm ara coma al començament de l'istòria de la lenga occitana. La grafia occitana es nòstra “grafia nacionala”.

- En segond, es per l'essencial la nòrma grafica establida dins la *Gramatica*

1

occitana de Loís Alibèrt, publicada en 1935. E Alibèrt fasiá pas que transpausar en occitan la nòrma catalana codificada per Pompeu Fabra e que remontava a 1913.

*

Per tal de jutjar de la valor dels critèris que son a la basa d'un sistèma grafic es pas una bona causa de far de «glossocentrisme»: l'occitan es una lenga de la familha latina e es una lenga d'Euròpa. Es doncas util d'analizar ont ne son los problèmas de nòrma grafica dins de lengas geograficament vesinas e de determinar quines son los “critèris de bona grafia” valedors per tot lo mond. Prendrai tres exemples: l'alemand, lo francés e lo portugués.

• **La lenga alemanda** aviá un sistèma grafic ambe de nombrosas incoeréncias. A la fin de novembre de 1994, après fòrça trabalhs preparatòris e fòrça deliberacions, se reüniguèt dins l'anciana capitala imperiala Vièna, una comission compausada de lingüistas e de responsables politics, venguts d'Alemanha, d'Austria e de Soïssa, per prepausar una refòrma de l'ortografia de la lenga alemanda. (W. Menzel, *Neue deutsche Rechtschreibung*, München, Compact Verlag, 1996, p. 8.) Decidiguèron que las nòrmas novèlas serián oficialas sonque a partir del 31 d'agost de 2005.

Los “lingüistas” de la comission trobàvan anormal que l'alemand foguèsse la sola lenga d'Euròpa ont totes los substantius s'escrivon ambe una majúscula. Los volián escriure ambe una minúscula, coma dins las autras lengas. Mas, los “politics” estimàvan qu'aquò èra una refòrma tròp revolucionària e la nòrma anciana es estada mantenguda. En alemand, cal contunhar d'escriure “*die Tisch und der Stuhl*” «la taula e la cadiera» ambe una majúscula.

Per contra, los lingüistas” son arribats a far acceptar una refòrma d'una portada considerable: escriure doás èssas après tota vocala brèva e «ès-tsèt» (β) après tota vocala longa. Se sap qu'en alemand i a oposicion fonologica aquelas doás menas de vocalas. Mas, aquela refòrma aviá coma consequéncia concrèta de cambiar la grafia d'un mot de nauta freqüéncia d'emplec, la conjoncion *daß* que caldriá escriure, d'ara endavant *dass*.

Es doncas de bon compréner que lo pus famós escrivan germanoparlant, Günter Grass, Prèmi Nobèl de literatura, s'opausèsse violentament a aquela refòrma. En 2005, quand la calguèt aplicar oficialament, aviá 78 ans. Èra tròp vielh. La polemica foguèt tanben acarnassida dins la premsa.

Mas, dins las escòlas, totes los mainats an après a escriure segon las nòrmas novèlas.

• **La lenga francesa** a una ortografia qu'es plan complicada. I a pas una altra lenga neolatina qu'aja un sistèma pus claufit d'incoeréncias, de letras etimologicas ornamentals e de signes diacritics inútils. Donarai sonque dos exemples:

1) Un exemple d'incoeréncia: s'escriu *l'avènement* «l'aveniment», *légèrement* «leugièrament», ambe un l'accent grèu perfiechament fonologic, mas *l'événement* «l'eveniment» (catalan «l'esdeveniment») e *allègrement*, ambe un accent agut completament absurde.

2) Un exemple de signe diacritic etimologic, mas purament ornamental dins lo francés actual: l'accent circonflexe sus la vocala *i* dels mots *le maître*, *naître*, *paraître*, *l'abîme*, *l'île*.

L'Académie française decidiguèt, al mes de desembre de 1990, que seriá permetut d'escriure *l'évènement* e *allègrement* ambe un accent grèu fonologic e que, d'ara endavant, seriá, possible d'escriure *le maitre*, *l'abime*, *l'île* sense cap d'accent circonflèxe.

Mas, aquò èra pas obligatòri : èra sonque una possibilitat teorica que deviá èsser sancionada per “l'usatge”. En Belgica e al Quebèc s'apliquèt plan mai que non pas a París. La nòrma demorèt practicament incambiada durant vint-e-sièis ans. Mas, tot recentament, la jove «*Ministre de l'instruction publique*», Najat Vallaud-Belkacem, a decidit qu'aquela refòrma se deu aplicar dins las escolàs al mes de setembre d'ongan. Los ministres equivalents de Belgica, de Soïssa e del Quebèc an presa la meteissa decision.

Naturalament, aquela refòrma es perfiechament justificada lingüisticament. Mas aquò empacha pas, en aqueste moment, dins la premsa francesa, “la guèrra de l'accent circonflèxe”, ambe de polemicassas dignas d'una campanha electorala mediòcra ont la rifanhada e los atacs personals remplàçan los arguments scientifices.

• **La lenga portuguesa** es una de las grandas lengas de cultura del mond actual mas i aviá un «drama ortografic» : la diferéncia de nòrma grafica entre lo portugués iberic e lo portugués brasilian. I aviá una mena de «guèrra ortografica». Aquò èra umiliant. Fin finala, après una preparacion laboriosa, lo 16 de desembre de 1990 se reüniguèron a Lisbona los delegats de uèch païses lusoparlants per tal de signar *O Novo Acordo Ortográfico*.

Senhalarai sonque tres punts d'aquela refòrma.

1) Los portugueses faguèron als brasilians la concession d'escriure de milièrs de mots sense las consonantas oclusivas que se prononciàvan pas enluòc. Los unes e los autres disián *o arquiteto*. Mas, al Brasil s'escriviá “fonologicament” *arquiteto*, mentre qu'al Portugal lo meteís mot, s'escriviá “etimologicament” *arquitecto*. Ara, tot lo mond escriu *arquiteto*.

2) S'escriviá *anti-semítico* ambe lo junhent (en catalan “el guionet”), mas *polissilábico* ambe doás èssas, per indicar tanben que l'èssa èra sorda. Decidiguèron que totes los mots d'aquela estructura s'escriurián d'ara enlà ambe l'èssa dobla.

3) Per contra, los delegats decidiguèron, de suprimir lo trèma e d'escriure *a linguística* coma *a guitarra*. Abans, s'escriviá *a lingüística*, ambe lo trèma al Brasil. Aquela novèla nòrma antifonologica es doncas una regression pels brasilians. La lingüista portuguesa Elsa Rodrigues dos Santos se permet de dire cortesament mas clarament : «*Talvez tenha havido precipitação da parte dos legisladores do novo Acordo Ortográfico, e conviria meditar no assunto para possível correção na altura da elaboração do Vocabulário Comum.*» (Elsa Rodrigues dos Santos, D' Silvas Filho, *Grandes dúvidas da língua portuguesa. Falar e escrever sem erros*. Lisbona, A esfera dos livros, 2011, p. 56.) «Benlèu que i aurà agut de precipitacion de la part dels legislators del *Novo Acordo Ortográfico* e que convendriá de meditar sus la question per una possibla correccion al moment de l'elaboracion del *Vocabulari comun*.» Aquò vòl dire que i a doás menas de signes diacritics : los que son fonologics e que val mai mantèner e los que son ornamentals e que val mai suprimir. Destriar pas aquò es dramatic.

*

En conclusion, dirai una sola causa d'una simplicitat biblica : lo critèri essencial per justificar una nòrma grafica es que represente fidèlament *pels uèlhs* una realitat percebuda en primièr *pel mejan de las aurelhas*. E l'analisi lingüistica nos revèla que dins una lenga coma l'occitan, las doás realitats essencials dins lo foncionament de la lenga son, d'una part las oposicions fonematicas (*la caça ~ la casa*), d'autra part las oposicions prosodicas (*lo vesi* (catalan «el veig») ~ *lo vesin* (catalan «el veí»)). Val mai mesclar pas aquò ambe de consideracions politics, literàrias o sentimentals. Ai pas res contra la politica, la literatura nimai los sentiments. Mas, per dire pas de bestiesas, cal destriar los domenis.

Es çò qu'aviá pressentit l'escrivan francés Voltaire, del sègle XVIII, quand disiá : «*L'écriture est la peinture de la voix : plus elle est ressemblante, meilleure elle est*», «L'escriptura es la pintura de la votz : al mai es semblanta, al mai es bona». (Citacion que se tròba dins : Nina Catach, *L'orthographe*, 1998, p. 37. Colleccion “*Que sais-je ?*”, numèro 685.)

Jacme Taupiac